

Vody české společenské vědy byly v posledních třech letech rozčleněny sborníky týkajícími se existence a postavení českých Romů a politik jejich integrace (Jakoubek, Poduška 2003; Hirt, Jakoubek 2004). Dvěma vůdčími postavami této nové vlny a častými editory těchto publikací jsou Tomáš Hirt a Marek Jakoubek, jenž navíc vydal na toto téma samostatnou monografii (Jakoubek 2004). Posledními editorskými počiny obou autorů jsou sborníky *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identity. Antropologická perspektiva* (Aleš Čeněk, Pížeň 2005) a „*Romové*“ v *osídlech sociálního vyloučení* (Aleš Čeněk, Pížeň 2006). Na předcházející publikace Jakoubka a Hirta jsem reagoval na stránkách *Politologického časopisu* (Barša 2005a), v němž byla také otázkou téma Jakoubkova odpověď (Jakoubek 2005). Ve dvou posledních sbornících najdeme obsáhlé statě obou autorů, v nichž již odpovídají na kritiky, včetně té pocházející z mého pera (Hirt 2005, Jakoubek 2006).

Důvodem mého rozhodnutí pokračovat v započaté diskuzi je, že se do ní kondenzují klíčová dilemata, která přesahují její předmět směrem k nejobecnějším otázkám povahy společenského poznání a jeho vztahu k politickému jednání. V této diskuzi jde nejen o to, jakou povahu má společenská realita – zda je daná podobně jako realita přírodní, anebo konstruovaná (představami, diskurzí, řečovými akty) – a jaké metody jsou jí adekvátní – rozumějící nebo vysvětlující, holistické (či systémové) nebo individualistické (či interakcionistické). Jde v ní také o to, jaký status máme připsat společenským výrokům – zda je máme chápat jako odrazy reality (tj. korespondenčně) nebo jako produkty teorií (tj. konstruktivisticky) – a jaký vztah má společenskovední výzkum k politické praxi – zda se jí má vyhýbat anebo do ní intervenovat. Rozhodnutí pro intervenci předpokládá, že si věda troufne vypovídat nejen o tom, co je, ale také o tom, co má být a jak k tomu dospět – tedy o žádoucích cílech a náležitých prostředcích proměny. Vezme-li na sebe věda tuto praktickou funkci, jaké

postavení pak má její diskurz vůči politickým diskurzům laiků – je jejich spoluhráčem a konkurentem nebo sudím, jehož verdiktům se musejí podřít? Nejen ožehavé téma politiky (romské) identity, ale také univerzální dosah těchto otázek mě přiměl, abych se s jistým odstupem a s novými texty Hirta a Jakoubka po ruce vrátil k diskuzi s nimi.

Hirt a Jakoubek sice nikde neovysvětlují vztah svých pozic, jejich nesčetné vzájemné odkazy, citace a komplimenty však vytvářejí ve čtenáři dojem, že jejich texty představují dvě varianty jednoho vědeckého (či teoretického) přístupu. Začtete-li se však pozorně, zjistíme, že jejich mnohokrát deklarovaný soulad není zdaleka úplný. Jejich pohledy se nekryjí, ale pouze překrývají. Navrhují pochopit rozdíl mezi nimi jako rozdíl dvou podob konstruktivismu. První, Hirtova podoba se týká *sociální reality*, druhá, Jakoubkova podoba se týká *teorie sociální reality*. První konstruktivismus tedy můžeme specifikovat přívláskem „sociální“, druhý přívláskem „metateoretický“. Společným protivníkem obou je objektivismus – jednou objektivismus v pojetí sociální reality, podruhé objektivismus v pojetí společenskovední teorie. V obou případech navozuje objektivismus představu nezávislého ontologického bodu mimo lidský subjekt – ať již je jím sociální realita mimo subjekt každodenní sociálně jazykové praxe u Hirta, nebo sociální realita mimo subjekt vědecké teorie u Jakoubka. Objektivismus v pojetí sociální reality může být nazván naturalismem či primordialisem, objektivismus v pojetí teorie sociální reality může být nazván realismem.

V následujícím ukážu, že navzdory svým konstruktivistickým východiskům sklouzávají oba autoři ve svém radikálním odmítnutí politiky identity k objektivistickým – naturalistickým a realistickým – formulacím. Mohou se tomu stěžii vyhnout: kritizují-li tuto politiku za to, že staví představy skupin tam, kde ve skutečnosti nic není, nezbyvá jim než chápat sociální realitu jako něco, co předchází představám a je na nich nezávislé. Jinak řečeno: chtějí-li vyvrátit politiku skupinových identit, musejí dokázat, že skupiny, na něž se tato politika odvolává, neexistují; to však mohou jedině tak, že poukážou k nějaké původní realitě, která předchází představám a je na nich nezávislá. Vědeckým kritériem existence takové reality je její objektivita, tedy to, že existuje mimo vědomí subjektů. Privilegovaným terčem Hirta je romská etnická *identita*, terčem Jakoubka romská *národní kultura*. Obě existují pouze v představách aktivistů a etnopedikatelů, nikoli ve skutečnosti, kterou odhalují vědci. Podle Hirta existují pouze jednotlivci a skupinová *identita* je fikce. Podle Jakoubka existuje pouze kultura romských osad, kterou si její nositelé neuvědomují a reprodukují ji automaticky, a fikcí je vědomě vytvářená romská *národní kultura*. Hirtovu pozici lze tedy označit za individualistický primordialisus – původní realitou jsou jen jednotlivci, skupiny existují pouze v jejich představách, Jakoubkovu pozici lze označit

